
Prikazi i osvrti

Charta oecumenica

Smjernice za pojačanu suradnju među Crkvama u Europi

Na ekumenskom susretu u Strasbourgu, održanom na Bijelu nedjelju 22. travnja 2001., u godini kad su svi kršćani slavili na isti dan svetkovinu Kristova uskrsnuća, potpisana je *Charta oecumenica* ili *Ekumenska povelja*. Tijekom protekle dvije tisuće godina povijesti kršćanstva iz Europe su proizišla dva velika raskola i duboke crkvene podjele. Danas, na početku trećega tisućljeća, predstavnici kršćanskih crkava Staroga kontinenta složili su se oko značajnog ekumenskog dokumenta u kojemu se obvezuju na traženje jedinstva, kulturu dijaloga i pojačanu međusobnu suradnju. Predsjednik Vijeća (katoličkih) biskupskih konferencija (CCEE) kardinal Miloslav Vlk, nadbiskup Praga i predsjednik Konferencije europskih Crkava (KEK), te metropolit Grčke pravoslavne crkve u Francuskoj Jérémie Caligiorgis stavili su svoje potpise ne na sam tekst Povelje, nego na preporuku na njezinu kraju da sve Crkve članice prihvate ovaj temeljni dokument i da ga provedu u svojim sredinama.

Kardinal Vlk i metropolit Jérémie djelovali su tom prilikom u ime dviju krovnih organizacija koje okupljaju sve Crkve na našem kontinentu. Vijeće Europskih biskupskih konferencija osnovano je 1971. sa zadaćom unapređenja kolegijalne suradnje biskupa. Ovo tijelo (sa sjedištem u St. Gallenu u Švicarskoj) koje obuhvaća 34 katoličke biskupske konferencije iz Europe, do sada je održalo desetak simpozija na kojima se raspravljalo o aktualnim crkvenim pitanjima. Odnedavno je na čelu CCEE-a biskup Chura i predsjednik Švicarske biskupske konferencije Amédée Grab, dok je jedan od potpredsjednika zagrebački nadbiskup Josip Bozanić, koji je na tome mjestu naslijedio kardinala Lehmana, predsjednika Njemačke biskupske konferencije. Konferencija europskih Crkava (KEK) druga je krovna organizacija, sa 123 članice, sastavljena od protestantskih, anglikanskih, pravoslavnih i starokatoličkih Crkava iz gotovo svih

europskih zemalja i svih konfesija. KEK je regionalna ekumenska organizacija osnovana 1959. (sa sjedištem u Ženevi) još u vrijeme hladnog rata, sa zadaćom povezivanja kršćanskih Crkava u Zapadnoj Europi s onima iza željezne zavjese te poticanja njihove međusobne suradnje. Činjenica da su prošlih godina iz Konferencije istupile Gruzijska i Bugarska pravoslavna crkva upućuje na napete odnose i neriješene probleme među članicama.

Ove dvije udruge europskih Crkava od samoga početka svojega osnivanja surađuju i na ekumenskom području preko zajedničkog odbora CCEE/KEK-a, koji je organizirao nekoliko Europskih ekumenskih susreta. Osobito važna faza na području ekumene bili su Europski ekumenski skup u Baselu (1989.), s temom "Mir u pravednosti", i Drugi europski ekumenski skup u Grazu (1997.), s temom "Pomirenje - dar Božji i izvor novoga života". Na ovom posljednjem, najmasovnijem dosad ekumenskom zborovanju europskih kršćana preporučeno je da se izradi neka vrst ekumenskog kodeksa ponašanja, djelovanja, prava i obveza u odnosima među kršćanskim Crkvama (usp. *Preporuke za djelovanje* [Handlungsempfehlungen] 1.2 u: *Versöhnung - Gabe Gottes und Quelle neuen Lebens. Dokumente der Zweiten Europäischen Ökumenischen Versammlung in Graz*, Graz 1998., str. 53). Donošenjem i potpisivanjem ove povelje ostvarena je spomenuta preporuka, a sam ekumenski proces trebao bi time dobiti značajan poticaj. Dokumentom se željelo ponajprije posvijestiti i sačuvati već postignuti stupanj zajedništva, zatim produbiti međusobni dijalog i suradnju te osnažiti zajedničku odgovornost kršćana za Europu koja je nakon pada Berlinskog zida zahvaćena kako korjenitim društvenim previranjima i integracijskim procesima tako i sve snažnijim utjecajima moderniteta. Prvi nacrt Ekumenske povelje dostavljen je u lipnju 1999. svim Crkvama članicama KEK-a, kao i katoličkim biskupskim konferencijama Europe (ova radna verzija objavljena je u: *Materialdienst des Konfessionskundlichen Instituts Bensheim* 50 [1999.] 95-96). One su o njemu raspravljale i poslale svoje primjedbe i prijedloge. Središnji odbor je zatim pristupio usklađivanju brojnih i vrlo različitih želja za izmjenama i dopunama te je izradio konačni tekst na njemačkom izvorniku koji je nakon svečanog potpisivanja dostupan i na hrvatskom prijevodu preko web-stranica Informativne katoličke agencije (IKA).

U uvodu dokumenta izražena je čvrsta nakana da se u duhu poruke dvaju prethodnih skupova iz Basela i Graza "očuva i dalje razvija među nama naraslo zajedništvo". Nema sumnje da je time učinjen ekumenski korak naprijed prema duhovnom jedinstvu Europe. Nakon sloma komunizma i pada željezne zavjese naš se

kontinent sve jače povezuje, kulturalno, gospodarski i politički. Intenzivni procesi europske integracije nameću i Crkvama zadaću da iznađu instrument za odgovornu kritičku raspravu o temeljnim problemima ljudi u Europi s obzirom na izazov njihova suživota u raznolikosti. No bez jedinstva između sebe one će teško moći mjerodavno sudjelovati u izgradnji zajedničkoga europskog doma i unositi u nj kršćanske vrednote, osobito socijalni angažman, poštivanje dostojanstva i slobode ljudske osobe, očuvanje stvorenja. Na ustrajno promicanje crkvenoga zajedništva pozvao je u svojoj poruci skupu u Strasbourgu papa Ivan Pavao II.: "Jedinstvo je temeljni uvjet vjerodostojnosti kršćanskog svjedočanstva i bitno za prihvaćanje kršćanske poruke u svijetu." Papa u nastavku poziva sve predstavnike kršćanskih zajednica da pojačaju suradnju na svim područjima društvenoga i crkvenog života te da prodube bilateralne i multilateralne dijaloge (IKA, 25. travnja 2001., str. 26). Međucrkvni odnosi su zbog povijesno-kulturnih razloga vrlo osjetljivi i složeni, a ekumenski pokret nije jednako razvijen i snažan u pojedinačnim europskim zemljama. Crkve za Zapadu već ostvaruju mnoga u Povelji izražena iskustva pa čak i više od toga. Druge pak, osobito Crkve na Istoku, drže da smjernice iz Povelje idu predaleko tako da su izrazile određeno distanciranje (primjerice Moskovski patrijarhat). Budući da je dokument izraz zajedničkoga i prihvatljivoga u svim crkvama, on slijedi "srednju brzinu", kako se izrazio kardinal Lehmann (IKA, 2. svibnja 2001., str. 21).

Zajedništvo vjere - jedinstvo Crkve - zajednička odgovornost

Povelja obuhvaća samo osam stranica teksta. Podijeljena je u tri poglavlja i slijedi uobičajenu podjelu prema brojevima, kojih ima sveukupno 12. Nakon uvoda, gdje se iznosi nakana i značenje dokumenta, slijedi prvi središnji dio, o zajedničkoj kršćanskoj vjeri u ispovijedanju jedne Crkve: "Vjerujemo u jednu, svetu, katoličku i apostolsku Crkvu." Druga cjelina sadrži poticaje prema jedinstvu, "Na putu prema vidljivom zajedništvu Crkava u Europi", dok se završni dio usredotočuje na "Našu zajedničku odgovornost u Europi". Na početku svakoga od spomenutih dijelova kao misao vodilja stavljena je po jedna rečenica iz Novoga zavjeta. Pojedinačni brojevi završavaju nabranjem po nekoliko dužnosti za koje se Crkve obvezuju da će ih ispunjavati i za njih se zauzimati u svojem praktičnom djelovanju. Povelja sadrži 26 takvih "Obvezujemo se".

Uvod polazi od konstatacije da već postoje provjereni raznovrsni oblici ekumenske suradnje. Kristova molitva "Da svi budu jedno" obvezuje nas da se ne mirimo s postojećim stanjem raskola i

podijeljenosti nego da nastojimo prevladati podjele, kako bismo vjerodostojno naviještali poruku evanđelja svim narodima. Europa je obilježena pluralnom kulturom, a Crkve se žele zauzimati za dostojanstvo ljudske osobe kao slike Božje i zajedno pridonijeti pomirenju naroda i kultura. U Povelji se opisuju temeljne ekumenske zadaće, iz kojih proizlaze smjernice i obveze na dijalog i suradnju. Dokument nema učiteljsko-dogmatski i crkveno-pravni značaj. No Crkve same sebe zadužuju i obećaju da će ga provoditi u praksi i ponašati se u skladu s njegovim smjericama i pravilima, a uz glavni tekst mogu i same izraditi vlastite dodatke i formulirati zajedničke perspektive.

Prvi dio na početak stavlja vjeru u Trojedinoga Boga kao bitno ishodište svakoga kršćanskog zajedništva (br. 1). U istom zajedništvu vjere priznajemo jednu, svetu, katoličku i apostolsku Crkvu, kako to izriče nicejsko-carigradsko vjerovanje. Zato je neizostavna ekumenska zadaća učiniti vidljivim to već postojeće kršćansko jedinstvo. No, istodobno, povrh iste kršćanske vjere ipak postoje među Crkvama bitne razlike u shvaćanju Crkve, njezina jedinstva, sakramenta i služba. Ta su različita shvaćanja zapreka vidljivom jedinstvu i stoje u suprotnosti s voljom samoga Krista. Zato se kao dužnosti navode: ustrajno nastojanje oko zajedničkog razumijevanja Kristove poruke spasenja; zauzimanje za vidljivo jedinstvo Crkve Isusa Krista u njezinim bitnim izrazima jedne vjere, uzajamno priznatog krštenja, euharistije, zajedničkog svjedočenja i služenja.

Jedna i svima zajednička kršćanska vjera nužno potiče i obvezuje da ustrajemo na putu prema vidljivom zajedništvu Crkava u Europi (br. 2-6). To je osnovna misao drugoga dijela, koji u pet točaka sažimlje nekoliko važnih sredstava za postizanje spomenutoga cilja. Riječ je o sljedećim pretpostavkama ili hitnim zadaćama što ih Crkve trebaju preuzeti, odnosno još djelotvornije na njima ustrajati da bi produbile dijalog i pojačale ekumensku suradnju: zajedničko naviještanje evanđelja, međusobno zbližavanje, zajedničko djelovanje, zajednička molitva i nastavak dijaloga. Pritom se kao prva i najosjetljivija zadaća postavlja pitanje evangelizacije. S obzirom na u Europi prisutnu ravnodušnost, dezorijentaciju i otuđenje od kršćanskih vrednota, zacijelo se sve Crkve slažu da je zajedničko naviještanje evanđelja prioritarna zadaća. No u načinu njezina praktičnog provođenja postoje očito velike prepreke i problemi. Pravoslavne crkve naime smatraju (i najnoviju!) evangelizacijsku aktivnost drugih Crkava na njihovu "kanonskom" teritoriju prozelitizmom, tj. poticanjem na konverziju neprimjerenim metodama pa takvo djelovanje odbacuju i drže jednom od glavnih prepreka ekumenskom dijalogu. Dokument ovdje pokušava iznaći teološki utemeljeno i za sve članice prihvatljivo

rješenje. Zato se u Povelji (br. 2) Crkve najprije obvezuju da će u stvarima evangelizacije međusobno surađivati i obavještavati se o evangelizacijskim inicijativama kako bi izbjegle "štetnu konkurenciju i opasnost novih podjela". S druge pak strane, na tragu općeprihvaćenih načela u zapadnim Crkvama jasno se priznaje da svaki čovjek slobodnom odlukom savjesti može izabrati svoju religijsku ili konfesionalnu pripadnost te da nitko ne smije na konverziju biti potican moralnim pritiskom ili materijalnim probicima ili u konverziji sprečavan. Od ostalih obveza u ovome dijelu značajne su primjerice: da će Crkve uklanjati predrasude i njegovati susrete, promicati ekumensku otvorenost u kršćanskom odgoju i teološkoj izobrazbi (br. 3), uklanjati nesporazume i predrasude između većinskih i manjinskih Crkava (br. 4). Nadalje se preporučuje molitva jednih za druge, upoznavanje i cijenjenje bogoslužja i duhovnosti drugih Crkava, hod prema "kršćanskom zajedništvu" (br. 5), a u međusobnim sporovima neka se traži razgovor u duhu evanđelja (br. 6).

Treće poglavlje u središte pozornosti stavlja odgovornost kršćana za suoblikovanje našega kontinenta (br. 7-12). Europa je nedvojbeno vjerski i kulturno prožeta kršćanstvom. No, istodobno kršćani snose i odgovornost za propuste i zla koja su se u njoj dogodila. Vjera nam pomaže da ljubav i nadu unosimo u moral i etiku, obrazovanje i kulturu, politiku i gospodarstvo. Crkve sa svoje strane promiču ujedinjenje europskoga kontinenta, ali naglašavaju da se "bez zajedničkih duhovnih vrednota ne može postići trajno jedinstvo" (br. 7). Zato se nadahnute vjerom žele zauzimati za humanu i socijalnu Europu ljudskih prava i temeljnih vrednota mira, pravde, tolerancije, poštivanja života, braka i obitelji, zauzimanja za siromašne. Druga točka ističe službu pomirenja koju Crkve trebaju vršiti kao svoju izvornu zadaću. Nacionalna, kulturna i religiozna raznolikost je bogatstvo Europe. Ta raznolikost obiluje i brojnim napetostima i sporovima. Crkve pak vide svoju zadaću "da zajedno služe i pomirenju naroda i kultura" (br. 8), koje podrazumijeva promicanje socijalne pravednosti među narodima Europe i rješavanje političkih pitanja u duhu evanđelja. Izričito se naglašava zajedničko promicanje procesa demokratizacije u Europi, mirnog napretka, nenasilnih rješenja sukoba, jednakopravnosti svih, a osuđuje se svaki oblik nasilja protiv čovjeka. U nastavku se nabrajaju četiri ostale zadaće kao težišta odgovornosti svih Crkava: očuvanje stvorenja, produbljenje zajedništva sa židovstvom, njegovanje odnosa s islamom te susreti s drugim religijama i svjetonazorima.

Navest ćemo i neke od obveza koje u kontekstu navedene odgovornosti Crkve same sebi nalažu: braniti temeljne vrednote od svih posezanja; oduprijeti se svakom pokušaju zloporabe religije i

Crkve u etničke ili političke svrhe (br. 7); suprotstaviti se svakom obliku nacionalizma; zauzimati se za nenasilna načela, jačati položaj jednakopravnosti žena u Crkvi i društvu (br. 8); razvijati stil života nasuprot vladavini ekonomskih prisila; podupirati crkvene organizacije za zaštitu okoliša i buditi odgovornost za očuvanje stvorenja (br. 9); suprotstaviti se svim oblicima antisemitizma i antižidovstva (br. 10); biti otvoren za razgovor sa svim ljudima dobre volje i svjedočiti im kršćansku vjeru.

Uspoređujući tekst Povelje s njezinim prvim nacrtom, možemo ustanoviti da je on u različitim točkama promijenjen, doraden, a sveukupno gledajući proširen i poboljšan. Uvod je jasniji i koncizniji, naslov prvog dijela je promijenjen i ekleziološki intoniran. U drugom poglavlju dodana je točka o zajedničkom naviještanju evanđelja. Nadalje, treće poglavlje dobilo je nov naslov i u njemu je snažnije naglašena odgovornost kršćana za sadašnje procese u Europi. Istaknuta je osobito služba pomirenja kao Crkvama svojstvena zadaća. Pomalo neodređen naslov iz nacrtu "Europi dati dušu" zamijenjen je konkretnijom točkom o "suoblikovanju Europe". Isto tako umetnute su posebne točke o odnosu Crkava prema židovstvu i islamu. Prekomjeran broj obveza smanjen je u konačnom tekstu na razumnu mjeru. Uz već spomenuto pitanje zajedničke evangelizacije koje je u Povelji, čini se, uspješno riješeno, navest ćemo i dva druga problema koja su zbog neslaganja izostavljena. To je ponajprije pitanje međusobnog priznanja sakramentalnosti krštenja, o čemu na žalost među Crkvama nema suglasja pa se krštenje kao temeljni i zajednički sakrament i ne spominje u prvom dijelu (usp. Izvješća radnih skupina [*Arbeitskreis 5: Die "Charta Oecumenica" für die Zusammenarbeit zwischen den Kirchen in Europa*], u: *Konfrontation oder Kooperation? Ökumene in Mittel- und Osteuropa*, Renovabis, Freising, 2001., str. 157-161). Druga je točka pitanje zajedničke molitve među kršćanima. U nacrtu Povelje prvotno je bila formulirana obveza zajedničke interkonfesionalne molitve. Konačni tekst je odustao od toga zahtjeva s obrazloženjem: "U nekim Crkvama postoji suzdržanost naspram zajedničkih ekumenskih molitvi" (br. 5). Prema Povelji se dakle obvezujemo moliti samo jedni za druge i za kršćansko jedinstvo, a ne moliti zajedno jedni s drugima. Otpori zajedničkoj molitvi došli su iz pravoslavnih Crkava. Neke od njih smatraju već napretkom moliti u prisutnosti drugih kršćana, kako primjerice katolici čine u susretima s pripadnicima drugih religija. No, bez zajedničke molitve kršćana zacijelo ne može biti ni zajedničkog navještanja ni svjedočenja evanđelja, s kojima Povelja i te kako računa. Na ovim primjerima očito je kako su pojedine kršćanske Crkve i zajednice ipak još daleko od pravog ekumenskog duha.

U Ekumenskoj povelji prepoznajemo mnoga općepoznata koncilska načela i zahtjeve glede ekumenizma i međukršćanske suradnje, ali ima i onih obveza gdje još podosta zaostajemo za ovim dokumentom, kako na razini svijesti tako i u praktičnom crkvenom ponašanju. Ohrabrujući je znak da je ona odmah po izlasku u Hrvatskoj prevedena i predstavljena na ekumenskim susretima u Zagrebu i Splitu. Dakako da je i ovaj tekst rezultat kompromisa onoga što je prihvatljivo svim kršćanskim Crkvama i zajednicama pa u mnogim pitanjima ostaje ispod očekivanja. No ipak, Povelja je poticajan i važan korak prema cilju koji jamačno žele svi kršćani: vidljivom jedinstvu Crkve. U tom je smislu ovaj najnoviji dokument, kako reče jedan sudionik njegove izrade, za mnoge Crkve u Europi "prava mala revolucija".

Nediljko A. Ančić